

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת כי תבא גיטין סט. - עג:

סט. וניטוניהו אחספא דאומנא.

ופירש"י כל חרס מנוול שמקיזין לתוכו דם. ובמכות [טז]: אמרינן דהשותה בקרנא דאומנא קא עבר משום בל תשקצו והכי קיי"ל ביו"ד [סי' קט"ז ס"ו]. ואולי יש לחלק בין אכילה ושתיה בכלי מאוס. לבין צליה לצורך אכילה. ואי נימא דלא מיתסר מדאורייתא, י"ל עוד דבמקום חולי שרי.

סט. וליכתוב ליה לוי למפרע.

כ' המהרש"ל, מדלא פי' רש"י כאן לחש [כדפי' לעיל בד"ה ויאמרו, ולקמן בסמוך בד"ה פפי, וד"ה טעם], ש"מ דבלא לחש יש לו טעם לסגולה זו ויש לו סוד.

סט. ואי לא ליתבי תותי מרזבא וכו'.

כ' המהרש"ל, גם פי' הקונטרס מוכח להדיא דאין לפרש "אי לא" אלא כלומר שאינו יכול להמציא כל הסגולות הנזכרות, אז יעשה בקל, רק שהראשון חביב יותר ומועיל בבירור יותר, רק שאינה קלה כ"כ, דאל"כ אלא נפרש "ואי לא" כלומר שהראשונה לא יועיל, א"כ מתחילה אמאי אינו עושה רפואה הקלה, שהרי תותי מרזבא קלה להמציא.

סט. ואי לא, מכבדא קאתי ולית ליה תקנתא וכו', א"ל כיון דמפומא קאתי אימא איתמוחי איתמח.

הב"י ביו"ד [ריש סי' מ"א, וציינוהו בגי' מהרש"א ובמהרצ"ח] הביא בשם הרוקח [סי' שפ"א אות ד'] וז"ל, הכבד שנימוקה טריפה כדאמרינן במי שאחזו, דמא דאתא מפומא, אי מכבדא אתי לית לה תקנתא וכו'. עכ"ל. ואיני רואה עיקר לדברים אלו, דההיא דכבד שנימוקה, אם נשתייר כזית במקום מרה וכזית במקום חיותא, ודאי כשרה היא, ומההיא דמי שאחזו אין ראייה, דדילמא מאי דאמר לית ליה תקנתא, בדאתי ממקום כזית במקום מרה וכזית במקום חיותא היא. עכ"ל הב"י.

והב"ח כ' ע"ד הרוקח, משמע דר"ל דהכבד נימוק והיה לדם טריפה, דסופו לירקב כולו בודאי, דשדי תיכלא ככולי כבדא, וכאילו נימוקה כבר כולו, והילכך אע"ג דחזינן דנשתיירו בו הב' זיתים טריפה וכו', והכי משמע מדאקשינן עלה ממותני' דניטל הכבד וכו' ומשני כיון דמפומיה קא אתא אימר איתמוחי איתמח, אלמא דאפי' נשתיירו ב' זיתים נמי לית ליה תקנתא, דסופו לירקב כולה, דאי איתא דנשתיירו ב' זיתים אפשר דהדרא בריא, אמאי קאמר לית ליה תקנתא, הא אפשר דמה שנימוק נפיק דרך הפה, ומב' זיתים שנשתיירו הדרא בריא. מיהו מפירש"י משמע דמפרש דה"ק תלמודא, דקים לן דאי איתא דנשתיירו ב' זיתים, לא הוה נפיק דמא מפומא כל עיקר וכו', וכיון דנפיק מפומא, ודאי לא נשתייר כלום, ומשו"ה לית ליה תקנתא וכו'.

סט. בתוד"ה לברוקתי. וקשה דבבכורות חשיב ליה גבי מומין הקבועין.

כ' הרש"ש, ולענ"ד נראה לחלק בין אדם לבהמה, וע"ד שחילק ר"ת בחולין [מב:]: ביניהם לענין טריפות, עיי"ש. [וטעמא דר"ת משום דאדם אית ליה מזלא]. [ולא הביא ממש"כ תוס' לעיל [נו: בד"ה וניקר במוחו] דיש חילוק בין טריפות דאדם לבהמה, וכפה"נ פירש דבריהם כמש"כ שם עה"ג מטעמא שכ' התוס' בעירובין [ז. בד"ה כגון, בתוס' כת"י] משום דבאדם קרום התחתון קשה וחזק ואין סופו ליפסק בנקיבת קרום העליון כבהמה. אמנם לכא' פשטות דבריהם דלעיל מטעמא דר"ת, מדלא כ' דיש חילוק בין ניקב קרום של מוח דאדם לשל בהמה, אלא כללא קאמורי, וגם דמהיכא פסיקא להו דאפי' אם נפסק קרום העליון ע"י היתוש לא נפסק קרום התחתון].

סט: ברש"י ד"ה ונזדהר מגילויא. שיהו במקום שאין נחש מצוי.

וז"ל תוס' בע"ז [לה. בד"ה חדא], ואנו שאין נחשים מצויין בינינו, אין לחוש משום גילוי, ואין לומר דדבר שבמנין הוא וצריך מנין אחר להתירו, כי ודאי הוא כשאסרו תחילה לא אסרו אלא במקום שהנחשים מצויין. עכ"ל. וכ"פ השו"ע ביו"ד [סי' קט"ז ס"א]. [ועיי"ש בפת"ש [סק"א] דהגר"א נזהר בזה מאד. ואולי י"ל דאף אם איכא איסורא משום דבר שבמנין, מ"מ במקום חולי זה דגירא שרי, [ואולי אף סכנה יש בחולי זה], אלא דבמקום שנחש מצוי, לא עדיפא סכנת החולי מסכנת הנחש, וע"ז מהני מקום שאין נחש מצוי].

ע. בתוד"ה רב שימי. כדי שידע לרפאות ישראל.

ל"ע אם אסור לרפאות צרעת, כמו שאסור לקצצה או לכוותה עד שישתנה המראה שלה. ואי נימא דאסור, לכא' צ"ל דהכא בפחות מכגריס איירי, או באחד ממראות טהורים. [ועיי' מנח"ח [מצוה תקס"ד אות ב'] דשו"ט טובא אם עובר בהני גוויני]. אבל אין לומר דבצרעת של אחרים שרי, דכבר הוכיח המ"מ [פ"י מהל' טומאת צרעת ה"א] דאף בכה"ג עובר.

ע: זמנה תמוז, שלא בזמנה טבת, יומי ניסן ויומי תשרי לא מעלו ולא קשו.

והרמב"ם [פ"ד מהל' דעות ה"ח] כ' וז"ל, לא יקיז לא בימות החמה ולא בימות הגשמים אלא ביומי ניסן [וי"ג מעט ביומי ניסן] ומעט ביומי תשרי. וצ"ל כמש"כ הכס"מ שם אקושיא אחרית, שרפואת והנהגת מלכות בבל שבה היו חכמי התלמוד, משונה משאר ארצות. מיהו הכא דרב פפא לפרושי הברייתא קאתי, ק"ק לומר כן, דלכא' הברייתא בא"י נשנתה.

ע: ור' יוחנן אמר אין כותבין אלא לכשישתפה.

כ' הפנ"י, לכא' נראה דטעמא דר' יוחנן דבעינן שיהא שפוי בשעת כתיבה, היינו משום שהסופר צריך לכתוב בשליחות הבעל, דקיי"ל שלוחו של אדם כמותו, וא"כ אם הבעל מטורף בשעת כתיבת הגט שאינו ראוי לכתוב

בעצמו, ממילא השליח שהוא הסופר נמי אינו יכול לכתוב, דקיי"ל דליכא מידי דאיהו לא מצי למעבד ושלוחיה מצי עביד וכו'. אלא דקשיא לי בזה, לפי שיטת תוס' לעיל [כב: בד"ה והא] דלא בעינן שליחות בכתובה, עיי"ש, וא"כ תקשו להו מ"ט דר' יוחנן בשמעתין.

וג"ל דלפ"ז צ"ל דטעמא דר' יוחנן משום דכתיב וכתב ונתן, דבעינן שיהא ראוי לנתינה בשעת כתיבה וכיון שהבעל אינו בדעתו בשעת כתיבה, נמצא דבהאי שעתא אין הגט ראוי לנתינה, ואפי' ע"י שליח מטעמא דפרישית מי איכא מידי וכו'. ומזה נ"ל סתירה גמורה על שי' התוס' שהביא הרשב"א ז"ל בחידושי דלא קפדינן אלא שיהא שפוי בשעת כתיבה, ועל שעת נתינה לא איכפת לן, ולהני טעמי דפרישית נראה להיפך, דעיקר הקפידא על שעת נתינה דודאי בעינן שליחות.

וכ' ע"ז התו"ג, לא ידעתי מאי קשיא ליה, דאפשר דהרשב"א סובר דהא דאמרינן כל מידי דאיהו לא מצי עביד שלוחו נמי לא מצי עביד, דוקא בתחילת שליחות, היינו שאינו יכול לעשות שליח במידי דלא מצי עביד בעצמו, אבל כשכבר נעשה שליח בשעת בוריו, אף שבשעת נתינה הבעל לא מצי עבד, מ"מ כיון דשלוחו של אדם כמותו וכבר נעשה שליח כהבעל עצמו, יכול לגרש אף שהבעל נשתתק, ודוקא כשמת הבעל פסול לגרש מטעם שכ' רש"י לעיל [יג: בד"ה לא יתנו] דפקע ליה רשותיה וכו'.

ע: ור' יוחנן אמר אין כותבין אלא לכשישתפה.

כ' בתוס' הרא"ש, וא"ת ולכשישתפה היאך כותבין, כיון שהיה שוטה בנתיים כבר נתבטלה השליחות ונדחה, דלענין דיחוי חשיב ליה דיחוי בפ' נגמר הדין [מז:], ובירושלמי מדמה הך דגט לקרבן, דגרסינן בירושלמי [ה"א] מיחלפא שיטתיה דר' יוחנן ורשב"ל, דאתפלגין נשתתה או נשתמד או שהורו ב"ד לאכול חלב, ר' יוחנן אמר נדחית חטאתא. ו"ל דהא דמדמה להו בירושלמי בעוד שאחזו קורדייקוס כי היכי דהוי דיחוי לענין קרבן הוי דיחוי לענין גט, אבל לאחר שנשתפה, נהי דלענין קרבן אינו חוזר ונראה, לענין גט לא הוי דיחוי, דכיון דידעינן דעתיה דניחא ליה, הוי ליה **כאילו עתה עושהו שליח**. [וע"ע ברש"ש ע"ד תוד"ה התם, הו"ד שם].

ע: ור' יוחנן אמר אין כותבין אלא לכשישתפה.

וקיי"ל כוותיה. וכ' הרמב"ם [בפ"ב מהל' גירושין הט"ו], ואם כתבו ונתנו קודם שיבריא, ה"ז פסול. וכ' ע"ז הכס"מ, יש לתמוה, דבגמ' משמע דבטל הוי, דאמרינן דר' יוחנן מדמי ליה לשוטה, וכל עניני שוטה לית בהו מששא. ואפשר דכיון דר"ל אמר כותבין ונותנין משום דמדמי ליה לישן, לית לן לפלוגי בנייניהו כולי האי דלר' יוחנן אם כתבו אינו כלום ולר"ל כותבין לכתחילה. ואכתי קשה, דבגמ' אמרינן דטעמא דר"ל באחזו קורדייקוס משום דסמיה בידן כלומר שרפואתו בידינו כדאיתא בגמ', ומשו"ה מדמי ליה לישן ולא לשוטה, משמע דהיכא דלאו סמיה בידן וכו' מודה ר"ל דלשוטה מדמינן ליה, וכיון שכן אפי' לר"ל אם כתבו ונתנו קודם שיבריא אינו כלום, וא"כ הו"ל לרבינו לפרש דבסמיה בידן הוא וכו'.

ובשו"ע פסק חילוק זה, דאם הוא חולי דסמיה בידן ה"ז פסול, ואם לאו אינו גט. אמנם הב"ח ושאר אחרונים נקטו בדעת הרמב"ם דאפי' אין סמיה בידן אינו פסול אלא מדרבנן, כיון שבשעה שצויה לכתבו היתה דעתו צלולה. [וכבר נודע אריכות הדברים בביאור פלוגתא דהרמב"ם והטור בזה, ביסוד דין שליחות].

[ויל"ע לדעת השו"ע, במי שאחזו קורדייקוס גופא, אי מיקרי **לדין** סמיה בידן, דהא כ' הגרע"א בגליון השו"ע [י"ד ס' שלו"ס א] בשם המהר"ל ז"ל, כל הרפואות שבכל התלמוד אסור לנסות אותם, משום דאין אדם יכול לעמוד על עיקרן, וכי לא יעלו בידם ילעגו וילגלו על דברי חכמים, [מלבד הא דאיתא בשבת ס"פ במה אשה, מי שיש לו עצם בגרונו וכו' והלחש הזה בדוק ומנוסה, לכן אותו לבד התיירו ולא שום אחד יותר], ואחר שאסר עלינו המהר"ל להשתמש ברפואה זו, אולי חזר להיות דינו כשוטה שיש לו רפואה רק בידי שמים].

ע: שחט בו שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי, הרי אלו יכתבו ויתנו.

כ' הרשב"א, ולענין גוסס, כ' ה"ר יואל מבוטא דכמת הוא חשוב, ואע"פ שדעתו מיושבת עליו ודבריו מכוונים בפיו, אינו יכול לגרש, מדאמרינן בב"ב [קכז:] ובקידושין [עח:]: ולר"מ דאמר אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, יכיר למה לי, בנכסים שנפלו לו כשהוא גוסס, ופ"י שם ר"ח ז"ל שאינו יכול להקנותם, כיון דרוב גוססין למיתה הרי הוא חשוב כמת, והלכך אף אנו נאמר, כשם שאינו יכול ליתן ולהקנות נכסיו, אף אינו נותן גט, אע"פ ששנינו בריש אהלות [פ"א מ"ו] ובמס' שמחות [פ"א ה"א] הגוסס הרי הוא כחי לכל דבריו, נוחל ומנחיל, זוקק ליבום ופוטר מן היבום, היינו דוקא במיילי דאתו ממילא, אבל גיטו ומתנתו דמכח דיבורו ודעתו ניהו לא וכו'.

אבל ר"י בעל התוס' זצ"ל כ' דגוסס כחי הוא לכל דבריו, ובשדעתו מיושבת עליו ויכול לדבר מתנתו ומתנה וגיטו גט גמור, מדאמר שמואל הכא וכו' שחט בין שנים או רוב שנים ורמז ואמר כתבו גט לאשתי כותבין ונותנין, ואין לך גוסס גדול מזה, וטפי עדיף מגוסס, דפעמים שהגוסס מתרפא, ושחט בו שנים א"א לו לחיות, וכן מגויד וצולב דגוססין הן ותניא כותבין ונותנין וכו', וההיא דנפלו לו נכסים בשעה שהוא גוסס, לאו משום דגוסס אין מתנתו מתנה נקט לה, אלא משום דרוב גוססין אין יכולין לדבר וכו'. ואפשר נמי דר"ח ז"ל לאו משום דחשבינן ליה מעתה כמת אע"פ שיכול לדבר קאמר, אלא משום דכמת הוא חשוב שאינו יכול לדבר קאמר. [יעו"ש עוד].

ע: חיישינן שמא הרוח בבללתו, א"נ הוא קירב את מיתתו.

כ' הריטב"א, ואע"ג דמת הוא וסופו למות, כיון דאיכא דבר אחר שסייע במיתה, או שהוא קרבה, ואתיא כההיא דאמרינן התם ס"פ כיצד הרגל [כו: כז:]. הכוהו עשרה בני אדם בעשר מקלות, בין בבת אחת בין בזה אחר זה, כולם פטורים, אע"פ שיש בכל הכאה והכאה כדי להמית. [ור"ב ב"ב לא פליג אלא באחרון, אבל מודה הוא שהראשונים פטורים]. [והא דמייתי הריטב"א מפ' כיצד הרגל ולא מפ"ק [י: דמייתי לה נמי התם, אולי משם דמשם מוכח דאפי' יש בראשון כדי להמית פטור, מדמייתי לה אהא דזרק תינוק מראש הגג].

ע: ולחוש דילמא שיחיא דלאו נקטיה וכו', דאמרינן ליה בסירוגין.

כ' הב"ש [ס"י קכ"א סק"ז], מבואר בש"ס אם שאלוהו ג"פ הן, וג"פ לאו רצופים, לא מהני, דאמרינן שמא שיחיא הן הן נקטיה. ואפשר אם השיב על לאו הן, לא מחזיקים אותו לשוטה ודאי, אלא אמרינן שמא שיחיא לאו לאו נקטיה ליה, ובדקין אותו, אבל אם בסירוגין שואלים לו והשיב על הן לאו, מחזיקין אותו לשוטה ודאי ולא בדקין אותו עוד.

ע: שיחיא דהן הן נקטיה.

כ' בתוס' הרא"ש, רש"י פי' או שיחיא דהן הן נקטיה. ולא נהירא, דמשמע תרוייהו בעינן, מדקאמר בתר הכי דאמרינן ליה חד לאו ותרי הן תרי לאו וחד הן. ומיהו יש ליישב פירש"י, והא דקתני מתני' בודקין אותו ג' פעמים אם אמר על לאו לאו ועל הן הן, היינו שיערב יחד הבדיקות, חד לאו ותרי הן, או חד הן ותרי לאו. עכ"ל. וכן ביאר הכס"מ בשיטת הרמב"ם [פ"ב מהל' גירושין הט"ז] שכ' בודקין אותו שלש פעמים בסירוגין.

ע: בתוד"ה ומי אמר. הקשה ה"ר אלחנן וכו' והכא דאין סמיה בידיה מודה ר"ל וכו'.

הרשב"א תירץ כתיורין בתרא דתוס', ומסיק, וי"ל עוד, דשחט בו שנים או רוב שנים סמיה בידן, דעבידנא ליה סמתרי ליה סמתרי וחיי כדאמרינן [ב"מ קז:]: בהרוגי מלכות, ואע"ג דהרוח מבלבלתו כדאיתא התם, אפשר בביתא דשישא כדאמרינן בסמוך.

ע: בתוד"ה התם. אומר ר"י דצריך ליזהר שלא יתקלקל בין כתיבה לנתינה, דאם נתקלקל בינתיים, אפי' נתפקח לבסוף, אין מועיל.

כ' המהרש"א, לא ידענא מנין לו לפסול בנתקלקל בינתיים, כיון שהוא שפוי בשעת כתיבה ובשעת נתינה. ועיין ברש"ש דיש לפרש כיון שנשתתה אחר הכתיבה, נדחה הגט, ושוב אינו חוזר ונראה, כדאמר ר'

יוחנן בסנהדרין [מז]. אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה, הואיל ונדחה ידחה, ואצל מצוות לא איפשיטא בסוכה [לג]. אם יש ידחוי או לא. [וע"ע בדברי תוס' הרא"ש על עיקר דברי ר' יוחנן, הו"ד לעיל]. והחת"ס כ' דתליא בפלוגתא דהטור והרמ"ה סי' קכ"ד עם התוס' לעיל [ד]. בד"ה [עד] לענין מחובר, דלהסוברים ד"וכתב ונתן" אם בשעת כתיבה היה ראוי לנתניה, אע"ג דאשרוש בינתיים כשר, ה"נ אם נשתטה בינתיים לית לן בה, ולהסוברים שצריך שיהא בתלוש בין כתיבה לנתניה, ה"נ דכוותיה.

ע: בתוד"ה אלא מעתה. לשמואל פריך וכו' דקס"ד דגלות תלי במת לאלתר וכו'.

וז"ל הרשב"א, אעיקרא דמילתיה דשמואל דאמר מעידין עליו הוא דמקשי, דא"כ יהא גולה על ידו, אלא מדלא גלי ש"מ דיכול להתרפאות, ואע"ג דתנן [חולין מב]. נקובת הושט ופסוקת הגרגרת, דילמא אדם שאני, ואע"ג דבחולין [מג]. לא משמע הכי, [דמקשו ליה רבנן לר"י ברבי יהודה דמטריף בניקבה המרה, מדכתיב באיוב ישפוך לארץ מרתי, ועדיין איוב קיים, ואהדר להו אין מזכירין מעשה נסים, אלמא שוין האדם והבהמה בטרפות], דילמא טרפיות יש, יש מהן שנוהגין באדם כבהמה, כלקתה הכוליא כדמשמע התם, ויש שאינן באדם, כנחבסה הגולגולת ונקב קרום של מוח, כדמשמע בהניזקין [נו]: גבי טיטוס ביתוש דנקר במוחו שבע שנים, ואף זה ס"ל למקשה דיכול להתרפאות באדם.

ע: בתוד"ה אלא מעתה. דקס"ד דגלות תלי במת לאלתר, ואם לא מת לאלתר אינו גולה.

עיינן בפנ"י שתמה, איזה שיעור יש לדבר דמיקרי מת לאלתר, כיון דעל כרחק לאו מת לאלתר איירי, דהא אמרינן חי הוא וסופו למות סמוך לנתנית הגט, ולא אשכחן שום שיעור מיתה אלא בעבד שנדון ביום או יומיים, משא"כ לענין גלות, אם נאמר דפשיטא דקרא שימות לאלתר על כרחק היינו לאלתר ממש תוך כדי דיבור, וזה אי אפשר, מדאמרינן כותבין ונותנין גט בעודנו חי.

ע: בתוד"ה חיישינן. והא דמשמע באלו נערו וכו', מיירי בביתא דשישא ולא פרכס.

ובת"י עה"ג כ', דדוקא בשחט בו שנים או רוב שנים חיישינן שמא הרוח בבללתו, ולא בחבלה אחרת. וז"ל הריטב"א, וי"ל דהתם דוקא במכה שאין הרוח מזיק לה, וכגון שלא פרכס, דאי פרכס, חיישינן שמא הוא קירב את מיתתו. והראב"ד [בפ"ב מה' רוצח ה"ב] כתב כן גם לענין פרכוס, וז"ל, שלא אמרו הרוח בבללתו או פרכוסו הרגתו אלא בשחט בו שנים או רוב שנים, אבל חבורה אחרת אין הרוח ופרכוסו מקרבין את מיתתו. ובתוס' הרא"ש כ' כתוס', וכ' עוד, א"נ יש מכות שאין פרכוסו ובלבול רוח מזיק להם, כגון ניקב קרום של מוח וכו"ב וכרך עליו צלצול.

והמאירי הביא דברי הראב"ד, וכ' ע"ז וז"ל, והדברים נראין, שהרי שוגג דקרא ביער הוא רוח מצויה לשם, והיאך אפשר דקרא במת לשעתו מיירי, ודבר שאינו מצוי הוא למות המוכה בשעתו, ומ"מ י"מ כן בכל מכה, וקושית היער יראה לי לתרצה, בשאמזוהו למיתה מיד, וכל שאמזוהו מיד למיתה, אין תולין עוד לפרכוסו ולבלבול רוח, אבל כל שלא אמזוהו ומת לאחר שעה, תולין, וזו של שחט שניים או רוב שנים, דרך ריבונות נאמר, כלומר אף בזה שהכל יודעין שאילו בא לתורת אומד היו אומדין אותו למיתה, כל שלא אמזוהו מיהא תולין לקירוב מיתה שע"י סיבה, וכל שבשוגג אף בקירוב פוטרו אע"פ שהמיתה ודאית.

ע: בתוד"ה דבי ר' ישמעאל. אין נראה לומר דפליגי וכו' אפי' בעינן שלשה לאו ושלשה הן, סירוגין לא בעי.

כ' הבי"י [סי' קכ"א], הרי"ף והרא"ש כתבו כל סוגיא זו, משמע דס"ל דלא פליגי ר' ישמעאל אמאי דפריש ר"נ אמתני', אלא דר"נ אתא לפרושי דבדקינן ליה בסירוגין ובחד לאו ותרין הן וכו' כי היכי דלא נימא שיחיא דהכי והכי נקטיה, ור' ישמעאל אתא למימר דבדקינן ליה בפירי וכו"ב, דאי בדקינן ליה בגלופקרי, איכא למימר קורא אחדיה וכו', דבדיקה לא

מפקא לן מספיקא אלא היכא דליכא למיתלי במידי, כגון בדיקת פירות, וא"כ בעינן לבדוק בפירות וכו"ב חד לאו ותרין הן וכו' ובסירוגין.

גם התוס' כ' דאין נראה לומר דר' ישמעאל פליגי, דבדיקה דמתני למה לא תועיל וכו', עכ"ל, ואע"ג שמפרשים דלא פליגי, הם חלוקים מדרך הראשון שכתבת, בהא דפשיטא להו דבבדיקה דר' ישמעאל לא בעינן סירוגין, ומספיקא להו אי בעינן שלשה לאו ושלשה הן. ורבינו ירוחם נראה שתופס עיקר דבבדיקה דר' ישמעאל לא בעינן אפי' שלשה לאו ושלשה הן, שכתב, הבדיקה היא שיאמרו לו בסירוגין, ואמרינן ליה חד הן ותרי לאו וכו', או בודקין אותו בפירות, משמע דבבדיקת פירות בחדא זימנא לחודה סגי, וכ"כ סמ"ק.

אבל המודקי [סי' תכ"ב] כ' בשם ר"י, דר' ישמעאל פליגי אבדיקה דמתני' וסבר דלא מהני אומרים לו נכתוב גט לאשתך גט לאמך וכו', אלא בדיקת פירי דוקא מהניא, דליכא למיחש בה דשיחיא דלאו או דהן נקטיה, כיון שאין טועה בין ימות החמה לימות הגשמים, ואפי' בעינן שלשה הן ושלשה לאו, סירוגין לא בעינן. עכ"ל הב"י.

ע: בתוד"ה וניחוש. ולמה לנו לחושבו לשוטה וכו'.

וז"ל הרשב"א, וא"ת מאי פריך, וכי בשביל כך נכתוב גט, ואם נחמיר עליו שלא לכתוב, היכי שייך הכא חששא, וליכא לפרושי וליחוש דילמא קררא אחדיה ואם פשטה ידה וקבלה קידושין מאחר נצריכה גט משני, ואם מת חולצת ולא מתייבמת, דהא במתני' כותבין ואין כותבין קתני. ומצאתי בתוס' דה"פ, למה נעגן אשה זו דמדי שלא כיון דבריו נאמר שאינו בדעתו ולא נבדוק אותו יותר, דילמא קררא אחדיה ונצריכנו בדיקות אחרות.

וז"ל המאירי, פירשו בו גדולי הרבנים, שאם נשאלהו בימות הגשמים אם רוצה בסדינין להציע עליו כדרך ימות החמה והוא אומר הן, אין זו הוראה לשיבוש, דילמא חומא אחדיה, וכן אם נשאלהו בימות החמה אם הוא רוצה בגלופקרי והוא אומר הן, אין זו הוראה לשיבוש, דילמא צינא אחדיה. ואין הפירוש נכון, שאין המקשה מחזר להקל. ומתוך כך פירשו אם נשאלהו בימות הגשמים בגלופקרי והוא אומר הן, אין זו הוראה לכוון הדעת, דלמא קורא יתירא אחדיה ולא מכוון הדעת הוא שואל.

עא. מאי קמ"ל תנינא נשתתק ואמרו לו נכתוב גט לאשתך וכו'.

כ' הרשב"א, קשה לי, טובא קמ"ל, דטפי עדיף הרכנה מכתובת חרש, דהרכנת הראש כדיבור דמי, וכדאמרינן בירושלמי [ה"א] היא הרכנה היא שמיעת קולו, ולקמן [עב]. נמי אמרינן ד"קולו" [דתניא התם] לאפוקי מדבר כהנא אמר רב, ואילו בהרכנה כותבין. וי"ל דהשתא לא ס"ל הכין למקשה, ומאן דמתרין, למאי דס"ל מתרין ליה. וכ' ע"ז הפנ"י, נראה דוחק לומר דרב יוסף לא ידע מברייתא דתוספתא, אלא שיותר יש לתמוה דהוי טעו רב יוסף ור' זירא בסברא הפוכה לגמרי.

וז"ל החת"ס, ונראה לפום מה דלס"ד ס"ל לרב כל חרש שבעולם אפי' נולד חרש איננו בגדר "אינו מדבר" אלא כשאינו יכול לכתוב, אבל אם יכול לכתוב, היינו מדבר ואינו שומע, והשתא אי ס"ד הרכנה עדיפא, א"כ אפי' אינו יכול לכתוב, מ"מ הוה מדבר ע"י הרכנה, א"כ בטלת דין חרש האמור בכל מקום, והוא בודאי הלכה למשה מסיני דחרש שאינו מדבר ואינו שומע הוא כשוטה וקטן, והיכי משכח"ל שאינו יכול להרכין, אלא על כרחק לפי הך ס"ד הרכנה גרוע, ודוקא כתב מקרי דיבור ולא הרכנה, אבל למסקנא דרב נמי לא אמר אלא בפקח ונתחרש, אבל בחרש מעיקרא מודה רב, וא"כ דברי חכמים בכל מקום בחרש מעיקרא, אבל פקח ונתחרש י"ל דכתיבה גריעא מהרכנה.

עא. אם לא יגיד פרט לאלם.

ופירש"י שאינו חייב קרבן שבועה אם הרכין בראשו. וכ' החת"ס, מבואר אי לאו דאינו ראוי להעיד ומטעם שבועה היה חייב אהרכנת ראשו, אע"פ שאינו מוציא בשפתיו קבלת השבועה וההכחשה. מזה יש ללמוד כדעת תשו' חו"י דהנשבע בכתב חייב. ויש להסביר, בשלמא בעדות מפייהם ולא מפי כתבם, דלענין להכיר האמת אתו או לא, טוב להכיר מפי מכתב,

אבל לענין שבועה נהפוך הוא, השתא לבטא בשפתים בעלמא מיחייב ע"י עקימת שפתיו, כ"ש כשכותב דהוה מעשה רב.

עא. שאני עדות דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם.

כ' התוס' ר"ד, ואי קשיא אלם שהוא פקח אמאי אינו יכול להעיד מפי הכתב, ומאי שנא מכל שטרי דעלמא שהן כשרים בדיני ממונות, ואמרינן בהו עדים החתומים על השטר נעשה כמי שנחקרה עדותן בב"ד, וגם הוא מקרא מלא "שדות בכסף יקנו וכתוב בספר וחתום" [ירמ' ל"ג, מ"ד]. תשובה, כל שיכול להגיד בע"פ כשר בכתבה, ועשו חתימתו כמו שנחקרה בב"ד עדותו, וכל שאינו יכול להגיד ע"פ אינו כשר בכתבה, ומשו"ה אלם פסול בכתבה, דליתיה ע"פ.

ומיהו אינו יכול העד כשיבא לב"ד לכתוב עדותו ולהגיד ע"י כתב אלא בפיו, דבעינן מפיהם ולא מפי כתבם, ולא דמיא לחתימת השטר, דהתם כיון דמסר החתימה להווא דמסהיד, נעשה כמו שנחקרה עדותו בב"ד, אבל אי בעי איהו לאסהודי בבי דינא, לא מצי לאסהודי בכתב, דאכתי לא מסר סהדותיה להווא דמסהיד ליה, הלכך צריך להעיד ע"פ, שלא נתקנה החתימה אלא למסור למי שהוא מעיד לו, ומפני תיקון העולם שמא ימות העדים או ילכו למדה"י, אבל לא למוסרה לב"ד, כיון דאיהו קאי קמייהו. ואלם אין חתימתו מועלת אפי' למוסרה למי שמעיד לו, אחרי שאינו בר הגדה, משו"ה פטור משבועת העדות, אינו בר (דעת) [עדות] לא בפה ולא בחתימה. [ולכא' היא שיטה חדשה, דעדות שבשטר מהניא רק מדרבנן, וכהרמב"ם] [פ"ג מהל' עדות ה"ד], ודפסולא דמפי כתבם תליא במה שאינו ראוי להגדה ע"פ, וכר"ת].

עא. שאני עדות דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם.

כ' התו"ג, לכא' קשה, דא"כ ל"ל קרא דאם לא יגיד, כיון דעדותו פסול מקרא דמפיהם, ושבועת העדות אינו נוהג אלא בראויין להעיד, ואין לומר דבעינן הא לפסול הרכנה, ז"א, דמפיהם ממעט ג"כ הרכנה כמש"כ תוס' [בד"ה קתני מיהת].

אמנם לפמש"כ הש"ך בחו"מ [סי' מ"ו ס"ק צ"ג] דאילם יכול לחתום עצמו על שטר, א"ש, דקרא דאם לא יגיד איצטריך היכא שנתייחד האילם להיות עד בדבר לחתום על שטר, דבזה מועיל עדותם כמש"כ בש"ך, ונשבע שאינו יודע, וקמ"ל קרא דפטור מקרבן, דעדות שבשטר אף דהוי כמי שנחקרה עדותן בב"ד, מ"מ לא חשיב כהגדה בב"ד לענין הזמה כמבואר בח"מ [עיין ש"ך סי' ל"ח סק"ב], ה"נ לא חשיב עדות בב"ד לענין קרבן שבועה, ולענין קרבן שבועה ג"כ בעינן הגדה בב"ד דוקא, דאם לא יגיד בב"ד כתיב וכמבואר בש"ס.

ועיין בקצוה"ח [סי' מ"ו סקי"ט, ציינו בגי' מהרש"א כאן] שהקשה כע"ז, למה הביא הברייתא האי קרא דלא יגיד, טפי הו"ל להביא קרא דמפיהם ולא מפי כתבם, דהוא כולל טפי, לדין דאפי' בריא בעינן מפיהם. וביאר דמקרא דאם לא יגיד ילפינן דאילם פסולו פסול הגוף, כמו סומא דאימעטי מ"או ראה" אפי' מעיד ע"פ שמיעת קול בטביעות עינא דקלא שפלוגי הודה לפלוגי, וכן מדבר ואינו שומע שמעיד בעדות ראה, מיפסל מדכתיב ושמועה קול אלה, וה"נ שומע ואינו מדבר אימעטי מאם לא יגיד, אפי' במידי דלא בעי הגדה [כגון לחתום בשטר, או בעדות לקיומי בקידושין, ונפק"מ נמי אם ראה בהיותו אילם ונעשה בריא בשעת הגדה, פסול, משום דהוי תחלתו בפסול].

אלא דאי נימא דכתב הוי כדיבור וכדס"ל לרב, ליכא למעוטי לאילם מאם לא יגיד, דהא יכול לדבר מתוך הכתב ואינו מוחסר הגדה כלל, דכל שיכול לכתוב היינו דיבור ואינו אילם כלל, ואהא מייתי דהעדו לא הוי כתב כדיבור כדכתיב מפיהם ולא מפי כתבם. וכיון שכן שפיר נתמעט אילם מ"אם לא יגיד", פרט לאילם שאינו יכול להגיד, דמיפסיל משום פסול הגוף.

עא. בעדות אשה דאקילו בה רבנן.

כ' המאירי, יראה לי אף ברמיזות הנבדקות בדרכי הבחינה, שהרי אמרו כשם שבדקין לגיטין כך בודקין לעדויות, והעמדתו בעדות אשה, ומ"מ לקצת מפרשים ראיתי שכתבו דוקא בכתבה, אבל ברמיזות לא.

עא. בעדות אשה דאקילו בה רבנן.

והרי"ף מסיים בה, משום עיגונא, אבל עדות דעלמא לא, דרחמנא אמר מפיהם ולא מפי כתבם. וכ' ע"ז הרשב"א, משמע דס"ל לרבנן ז"ל מדאייתי לה להא דבכל עדות אשה אפי' מפי כתבם סגי, ואם מצאו כתוב איש פלוני מת איש פלוני נהרג, משיאין את אשתו. אבל ביבמות וכו' הביא רבינו ז"ל הא דגרסינן בירושלמי, מצאו כתוב בשטר איש פלוני מת וכו', ר' ירמיה אמר משיאין את אשתו, ר' בון בר כהנא אמר אין משיאין את אשתו וכו'. ושמא סמך רבינו על מה שכתב כאן.

ומצאתי בחידושי הרמב"ן נ"ר במס' יבמות על גירסא זו שבירושלמי, וחזינן בה פלוגתא, איכא מ"ד דוקא היכא דמקויים, אבל אין עדים מצויין לקיימו, אין משיאין, ואיכא מ"ד אע"ג דאין מצויין לקיימו, דכיון דקיום שטרות דרבנן כדמפורש בריש מס' גיטין, בעדות אשה לא תיקון רבנן, דלא מיבעיא אחמורי דלא מחמרי בה אדאורייתא, אלא אפי' נמי מקילין בה טפי מדאורייתא, דהא תלמוד מפי כתבם גופיה רחמנא פסליה, ואעפ"כ משיאין, והוחזקו משיאין ע"פ עבד וע"פ שפחה, אלמא אפי' עד אחד כשר לא בעינן, ולא דמי לגט דבעינן בפ"נ ובפ"נ, דהכא איתתא דייקא טפי ומינסבא, דעבידא לאיגלווי. והדין סברא עדיפא טפי, הלכך אפי' בע"א מפי כתבו שאין מקויים משיאין.

עא. והא קתני ירושות, א"ר אבהו ירושת בנו הבכור.

רש"י פי' אם רצה להשוות את הבכור כאחד מבניו. ותוס' פי' שאומר על בן בין הבנים שהוא בכור. והרי"ף כ' ז"ל, ירושות, לאו ירושות דעלמא, אלא ירושת בנו הבכור, דנכסי דידיה נינהו, לכל מאן דבעי מזכי בהו. וכ"כ בתוס' ר"ד וברא"ש [סי' ב']. וז"ל הרמב"ם [פ"ד מהל' נחלות ה"א], האומר זה בני או זה אחי וכו' או שאר היורשין אותו וכו' ה"ז נאמן ויירשנו וכו', [דהא אילו בעי למיתן ליה במתנה מצי יהיב. הרה"מ], אפי' נשתתק וכתב בכתב ידו שזה יורש, בודקין אותו כדרך שבדקין לגיטין. [ולכא' כן יל"פ בכונת הרי"ף ג"כ דהיכא דנאמן משום דבידו ליתן, אף בכתבה נאמן]. [אבל לענין נאמנות האב מדין דיכיר, לא איירי בהא, דשמא לא מהני בזה מפי כתבו, וכעין מש"כ הרשב"ם בב"ב [קכת: בד"ה אינו נאמן] דאינו חוזר ומגיד]. אמנם ממה שהעתיק הר"ן פירש"י, משמע לכא' דפי' כן בכונת הרי"ף, ויל"ע].

עא. אמר רשב"ג בד"א בחרש מעיקרו וכו'.

כ' המהרש"ל, נראה בעיני דהאי מעיקרו לאו דוקא, דא"כ לא היה בא לידו כתב, אלא כלומר שנתחרש בקטנותו קודם שבא לידו דעת המיושב. [ומל' רש"י] [בד"ה בחרש ובד"ה אבל, וכ"כ בתוס' ר"ד] משמע דתליא באם שלמד לכתוב קודם שנתחרש].

עא. אלא דנפלה ליה מאחיו פקח.

כ' המאירי, יש שואלין, חרש מעיקרו שנפלה לו יבמה מאחיו פקח, שנמצאת זיקתו דאורייתא ואין יכול להוציא ברמיזה, שנמצא כונס ואינו מוציא לעולם, אם מת אותו חרש, אם מתייבמת לשלישי אם לאו. ונראין הדברים שלא יכנס, דאשת שני מתים היא, שהרי זיקת שני יבמים עליה, שכניסת הראשון אינה כניסה מעליא לאפוקה מזיקה ולעשותה אשת איש לגמרי, הרי היא כעין מאמר, וכבר אמרו [יבמות לא:]: מי שעשה מאמר ביבמתו ומת, אינה מתייבמת לשלישי מחמת שתי זיקות. ויש חולקין לומר שאינו דומה, שהמאמר אינו כלום אלא דרבנן, אבל זה מדאורייתא נפלה קמיה, וכשייבם פקעה לה זיקה לגמרי, ואע"ג דהכא א"א לו לחלוץ, וקיי"ל כל שאינו [עולה] לחליצה אינו עולה ליבום, בחרש מיהא יבום לאו בחליצה מיתלי, דהא כי נפלה ליה יבמה מאחיו פקח כונס ואינו מוציא לעולם, ונמצא אע"פ שאינו עולה לחליצה עולה ליבום, והאי דלא יוציא עולמית, משום דגט דידיה לא מפקע יבום דאורייתא, ואע"ג דיבם בן תשע לא מהני ביבמה אע"ג דרמיא קמיה מדאורייתא למעקך זיקה לגמרי, אלא שצריכה חליצה, התם משום דביאת קטן לא קניא

לגמרי, אבל חרש דגדול הוא, ביאתו מפקעת הזיקה לגמרי, ומתייבמת לשלישי הן חרש הן פקח.

עא. ברש"י ד"ה ביבמתו. והוא אינו יכול לחלוץ וכו' ואינו מוציא לעולם, דגט דידיה לא מפקע זיקה דאורייתא.

כ' הגרע"א, לא ידעתי, אף דבאמת הדין כן [דאין יכול לחלוץ], מ"מ הא לא צריכין זה לפירוש הסוגיא, דאף אם היה יכול לחלוץ, מ"מ שפיר משני ביבמתו ובלא חלץ. וביותר סיום ל' רש"י דגט דידיה לא מפקע זיקה דאורייתא, לא זכיתי להבין, דהא מיד שמייבם אותה פקעה הזיקה דנעשית כאשרתו לכל דבר, אלא דאסורה לעלמא משום אשת איש, והו"ל לרש"י לומר דגט דידיה לא מפקע אישות דידיה. וצלע"ג. אח"כ ראיתי דהתו"ט ספ"ד דיבמות עמד בזה. [ופירש דר"ל דלא מפקע נישואיו שהיו מכח זיקת יבומי אחיו הראשון].

והרש"ש שם כ' ע"ד רש"י, נ"ל בדעתו ז"ל דחרש שייבם אינה כאשרת איש גמורה, אע"ג דמה"ת זקוקה לו, והבא על יבמתו בין בשוגג וכו' קנאה [כדתנן התם נג:], מ"מ הא בעינן כונה לשום ביאה כדאיתא שם בגמ' [נד:], והוא לאו בר כונה הוא כלל, וכמו"כ בן ט' שנים ויום אחד. [א"ה, צ"ב לפו"ר, דהא ש"י רש"י [קידושין יט. בד"ה דמדאורייתא] דבן ט' קני ליבמתו מה"ת, אלא שאין חייבין עליה משום אשת איש], ולפ"ז היה גט שלו מועיל לנישואיו, דכשם שכנס ברמיזה וכו', רק דעדיין נשאר עליה זיקת יבמין, כיון דלא קנאה לגמרי בביאתו. [וע"ע בדברי המאירי הו"ד לעיל בד"ה ונפלה ליה כשהוא פקח].

עא. בתוד"ה אמר רב יוסף. ואומר ר"י דבחרש ודאי לא סגי בהרכנה וכו', אלא דמדמי רב יוסף הרכנה דאלם לכתובה דחרש וכו'.

וז"ל תוס' הרא"ש, וי"ל דרב יוסף נמי ידע שיש חילוק בין אלם לחרש, כדתנן במס' תרומות דאלם תורם חרש אינו תורם, אלא דרב יוסף משמע ליה כיון דמהניא הרכנה באלם, כ"ש דחרש חשיב כתב ידה. א"נ אע"ג דמהניא הרכנה כשנשתתק ושומע מה שאומרים לו, פשיטא דבחרש שאינו שומע מה שאומרים לו לא שייכא הרכנה כלל, דאפי' כתבו לו בשטר נכתוב גט לאשתך, אין להאמין בהרכנתו אם הוא משיב הן אם לאו, דאינו מתכוין למה שכתבו לו, אלא כמתעסק בעלמא הוא.

עא. בתוד"ה והא. אמירה ודאי לא הויא אלא בפה.

הרש"ש הקשה מקרא דריש פ' יתרו [י"ח, ו'] ויאמר אל משה אני חותנך יתרו בא אליך, דאיכא מ"ד במדרש אגרת שלח לו. וז"ל החת"ס, צ"ע דקרא כתיב גבי יתרו ויאמר וגו', וכ' רמב"ן, הוא בעצמו לא יאמר אני חותנך, הרי רואהו ומה צריך לומר, והשליח לא יאמר אני חותנך, [דלא כפירש"י שם ע"י שליח], אלא כתב לו במכתב, עיי"ש, והנה כתיב "ויאמר" בכתב. ובחידושי תורה אמרתי, לעולם יתרו עצמו אמר אני חותנך יתרו, כלומר אינני עוד כהן מדין אלא חותן משה, כי באתי להתגיייר, וא"כ לק"מ. ורמב"ן דפירש אמירה כתיבה, צ"ל דס"ל דתירוץ שני של תוס' דמגז"ש "וענתה" מלויים גמרינן.

עא: אמרו לו וכו' אמרו לסופר וכתב ולעדים וחתמו וכו', הרי הגט בטל.

כ' הב"ש [סי' ק"כ סק"ז], אבל אם כתבו בעצמם ואמרו לעדים וחתמו, נראה דאין הגט בטל, אלא פסול, דלא גרע מאם חתמו עדים פסולים דקיי"ל הגט פסול ולא בטל. וכ' ע"ז הגרע"א, מה דפשיטא ליה להב"ש, לדידי הצעיר מספקא טובא, דאם נפרש "כתבו" כתב ידן [עיין לעיל סו:], א"כ צוה לחתום, ומה שהם אמרו לאחרים לחתום לאו מידי עבידי, דהוי מילי והוא כלא חתמו כלל, וא"כ י"ל דהגט בטל מדאורייתא, דאולי באמת הדין במצוה לחתום והשליח לא החתים עדים ומסר לה בעדי מסירה, י"ל דבטל הגט מדין תורה, דאיהו קפיד ליתן בעדי חתימה.

ולא מבעיא לדעת הרי"ף והרמב"ם דאף עדי מסירה כרתי, [וה"ה עדי חתימה], א"כ י"ל כיון דצוה לחתום, היתה דעתו דדוקא עדי חתימה יעשוהו לספר כריתות ולא ע"י עדי מסירה, אלא אף להתוס' [לעיל ד. בד"ה דקיי"ל] וסייעתו דדוקא עדי מסירה כרתי, מ"מ י"ל דאיהו קפיד

שלא ליתן גט שאינו כתקנו ממש, ואף אם נימא דבמצוה לחתום ולא חתמו כלל כשר וכמש"כ הב"ש [סי' ק"ל ס"ק כ"ט], מ"מ י"ל דהכא באמרו לאחרים לחתום, כיון דעכ"פ הגט פסול מדרבנן מדין מזוייף מתוכו, י"ל דקפיד שלא ליתן גט הפסול מדבריהם.

עא: אע"פ שכתבוהו וחתמוהו.

כ' בהגהות מים חיים להפר"ח, קצת קשה מה [דתני] שכתבוהו וחתמוהו שהוא מיותר, ותו ק"ק מה קאמר חזר ונתנו לה. י"ל דלרבותא נקט, אע"ג דחזר מדיבורו הראשון. [ועיין בדברי מהדו"ב למהרש"א לקמן, עב. בד"ה אלא מחוורתא, הו"ד שם], דלכא' פליג ע"ז].

עא: ר"מ היא דאמר מילי מימסרן לשליח.

ופירש"י דרך ארץ הוא לעשות שליח דברים, והוי נמי בדברים שלוחו של אדם כמותו. וכ' החת"ס, לעיל [כט. בד"ה אמר רבא] כ' רש"י מילי לא מימסרן לשליח, שאין כח בדברים להיות חוזרין ונמסרין לאחר, עכ"ל, והכא פירש מטעם דרך ארץ, וכבר עמד בזה בס' גט פשוט, וגם במאי פליגי בקרא או בסברא. והנלע"ד לפי מה דמבואר אצלנו וכו' דיש סוברים מסברא חיצונה כל שליח כמותו, כדרך עולם שאדם עושה דבר ע"י שלוחו, וניתנה תורה ונתחדשה הלכה שאין שליח לדבר עבירה מקרא בשחוט חוץ, ושאין שליחות לגוי, והוה סד"א שאין שליחות כלל, על כן הוצרך קרא בגט ותרומה ושחיתת פסח דיש שליחות כסברא חיצונה, רק לגוי אין שליחות ולדבר עבירה אין שליחות, נמצא לפ"ז הדרן לסברא חיצונה ולמנהג עולם קודם מתן תורה דיש שליחות הן במעשה הן בדיבור, כי מסברא ומנהג דרך ארץ מה מה לי מילי מה לי מעשה.

אך יש סוברים דמסברא חיצונה אין שום שליח של אדם כמותו, וניתנה תורה ונתחדשה דיש שליחות לישראל כשאין לדבר עבירה, נמצא לפ"ז כיון דמסברא חיצונה אין שליח כמותו, נהי דגלי קרא דיש שליחות, מ"מ אין לך בו אלא חידושו, ומאי דגלי גלי במידי דמעשה, אבל במילי דלא גלי, נימא אין כח בדברים להמסר. נמצא לעיל פירש"י טעמא דמ"ד מילי לא מימסרין, דאיהו ס"ל שלוחו חידוש הוא ואין כח בדברים להמסר, והכא פירש"י למ"ד מילי מימסרן, דס"ל שליחות סברא חיצונה הוא ודרך ארץ שמוסרים דברים לשליח.

עב. אלא מחוורתא רישא ר"מ וסיפא ר' יוסי.

כ' במהדו"ב למהרש"א, ק"ק לפ"ז, הא תו למה לי לאשמעינן פלוגתא דר"מ ור' יוסי, בשלמא אי כולה ר"מ או כולה ר' יוסי, יש לפרש דאומר מחלוקת ואח"כ סתם, [לגי' דידן דפרקין דמי שאחזו נשנה אחר פ' האומר. ועיין בריטב"א לקמן אשינויא דרב אשי ש"כ, אלא דמסיק דהכא אין אנו למדין מההוא כללא, יעו"ש], או לאשמעינן לענין אומר אמרו, אבל אם רישא ר"מ קשה. ודוחק לומר דאתי לאשמעינן אפי' נתנוהו לידו של בעל וחזר ונתן וכו', דא"כ מנ"ל למקשן לעיל לומר רישא ר"מ, שמא ר' יוסי מחלק לענין תנו כך, דאם נתנוהו לידו מודה לענין תנו דכשר. ויש ליישב.

עב. קולו לאפוקי מדרב כהנא אמר רב.

הב"ש [סי' קכ"א סק"ט] כ' דאף להפוסקים דבנשתתק לא מהני כתיבה, ורמיזה שעושה בגופו עדיף, מ"מ אם כנס ע"י כתב ידו, י"ל כשם שכנס ע"י כתב ידו כן מגרש. וכ' ע"ז הגרע"א, לענ"ד אינו, דכיון דפסקינן דבנשתתק לא מהני כתיבה, והטעם דבעינן שהסופר ישמע קולו או הרכנה דהוי מעשה בגופו, א"כ אין הטעם משום חסרון דעת, רק מטעם דלא מיקרי ציווי להסופר ע"י כתיבה, א"כ לא שייך בזה כשם שכנס, דמ"מ ליכא ציווי לסופר. [א"ה, אכתי יש לדון ולומר כשם שכנס וכו' היכא דכנס בשטר קידושין ולא בכסף].

עב. בתוד"ה קולו. וי"ל וכו', דכיון דקים לן דמתרצה לא בעינן שמיעת הקול, כמו תן גט זה לאשתי וכו'.

וז"ל הרא"ש [בתוספותיו כאן, ובפסקיו ס"פ האומר סי' כ'], ונראה דדוקא לענין צווי הבעל הוא דבעינן שידבר בפיו ושישמעו קולו, אבל לענין

שליחות האשה, כל היכא דקים לן שהיא רוצה בדבר, לא בעינן שמיעת קולה, דגבי תן גט זה לאשתי בפ"ק [יא:] אם היה זכות לאשה כמו לעבד, לא היה יכול לחזור בו, וביבמות בשלהי פ' האשה [קיא:] גבי מזכה גט לאשה במקום יבם, אי לאו משום דזימנין דרחמא ליה, הוה מצי לזכות לה בלא דעתה, הלכך יכולה האשה למנות שליח לקבלה במקום אחר, ועדים כותבין וחותמין על פיה שהאשה מינתו להיות שליח לקבלה.

ונראה לי דאיש ואשה שוין בדבר זה, דגם האיש יכול למנות שליח לגרש במקום אחר, וא"צ השליח שישמע קולו, ודוקא לענין כתיבת הגט וחתימה הוא דבעינן שמיעת קולו. ובקרב"נ [אות פ'] תמה טובא, הא ש"ס ערוכה פ' כל הגט [כט:], והביאו רבינו שם [סי' ט'], ההוא גברא דשדר גיטא לדביתהו וכו', א"ל זיל יהיבה ניהליה לאבא בר מניומי דהוא ידע לה וליתביה ניהלה, הרי לפניך שהבעל יכול למנות שליח לגרש במקום אחר וא"צ שישמע קולו.

עב. בתוד"ה קולו. ובברייתא וכו' לא שנה אלא למעוטי חרש דרב כהנא דמסתבר למעוטי.

וז"ל הריטב"א, כ' התוס' דלא ממעטי אלא חרש, משום דחרש מסתמא אע"פ שמדבר מתוך הכתב לאו בר דעת הוא, [שאין כתיבתו מוציאה אותנו מידי ספק שטותו. ל' הר"ן ס"פ האומר], אבל פקח גמור, אי כתב בכתב ידו כותבין ונתנין גט לאשתו, [וכן בנשתתק, דבן דעת הוא. פנ"י], וכיון שכן, מי ששלח ממדינת הים בכתב ידו שיכתבו גט לאשתו, כותבין ונותנין, ובלבד שיהא מקוים כראוי דליכא למיחש לזיוף, דקולו לאו דוקא, דהא בהרכנת הראש סגי.

עב. זה גיטיך אם מתי וכו' לא אמר כלום.

כ' הפנ"י, יש לדקדק במאי איירי, אי בדלא כפליה לתנאיה, הא קי"ל דלא הוי תנאי כלל והתנאי בטל והמעשה קיים, א"כ אין כאן גט לאחר מיתה, ואי בדכפליה לתנאיה ואמר נמי אם לא מתי לא יהא גט, אכתי אמאי לא אמר כלום, דמסיק אב"י דכיון דלא אמר לה מהיום כמאן דאמר לאחר מיתה דמי, והיאך דמי כלאחר מיתה, דהא מפיק לה בפירוש בלשון תנאי וכו'. ולענ"ד וכו' דלעולם בדלא כפליה לתנאיה איירי, ואפ"ה לא שייך לומר תנאי בטל ומעשה קיים, דכיון דלא אמר מהיום הו"ל כמאן דאמר לאחר מיתה, וא"כ אין כאן לשון תנאי כלל, אלא לשון קביעות זמן לכשימות, ומשו"ה לא אמר כלום.

והגרע"א הקשה כן אסיפא דמהיום אם מתי גט ואינו גט, דאי בדלא כפליה, התנאי בטל ומעשה קיים ומגורשת מיד, ואי בדכפליה לתנאיה, לא שייך לומר דהוי חזרה, דאם כוונתו לאחר מיתה לחוד, לא שייך ענין כפילא, מיהו בזה י"ל [דאיירי בדלא כפליה], דהוי ספק אי הוי תנאי ומגורשת מיד דהתנאי בטל ומעשה קיים, או דהוי חזרה ואינה מגורשת כלל, דאין גט לאחר מיתה. אך לשון רש"י שכ' מספק"ל אם תנאי הוי וכיון שמת נתקיים התנאי, משמע דלצד התנאי בעי שיתקיים התנאי. ואפשר דרש"י נקט מילתא דפסיקא, דבלא נתקיים תליא בפלוגתא דר"מ וחכמים אי בעינן תנאי כפול, ולזה נקט רש"י דעכ"פ במת מגורשת למפרע. או ד"ל דמתנ"י לא אתיא כר"מ ולא בעינן תנאי כפול. יעו"ש שהאריך, ובסו"ד כ' דלשיטת הרמב"ם מרווח טפי, דס"ל דבמעכשיו לא בעינן דיני תנאים.

עב. מהיום אם מתי מעכשיו אי מתי, ה"ז גט.

כ' הרמב"ן לקמן [עב: אמימרא דרב הונא גיטו כמתנתו], דשכיב מרע שאמר ה"ז גיטיך אם מתי והבריא, בטל גיטו, דאם מתי מחולי זה קאמר, ולא אמרינן תנאה דלעולם הוא, ואפ"י הבריא ומת לאחר שבועים שנה נתגרשה למפרע, תדע דהא אתקין שמואל בגיטין [תנאי] כפול, אם מתי ואם לא מתי, ואי אפשר לזרעו של אדם וחיה שלא ימות, ואם תאמר דלמא אם ימות בחייה קאמר שיהא גט, שלא תהא זקוקה ליבם, ואם מתה בחייו אינו גט, א"כ אפ"י באומר אם מתי מחולי זה נימא אם מתי מחולי זה בחייו קאמר, וביריתא [לקמן עג: ע"ד]. קתני יורשה ומיטמא לה וחכמים אומרים מגורשת לכל דבר ובלבד שימות, ועוד דברים שבלב אינם דברים,

דא"כ נימא מהיום אם מתי אם מתי היום קאמר, אלא לא מתני אלא בחולי, אם מת באותו ימי החולי ה"ז גט ואם נתפא אינו גט. ומסיק, שאילו בבריא שאמר אם מתי, תנאה דלעולם הוא, וכשימות לעולם ה"ז מגורשת לגמרי לכל דבר. [ול' הרשב"א, ודאי כל שמת בחייה קאמר].

עב. ורב הונא דאמר כר' יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו.

ופירש"י דאם לא נתן לו הגוף מעכשיו, למה נכתב זמן בשטר המתנה. ובפנ"י תמה, דלפ"ז מאי מדמה רב הונא גט למתנה, דהא בגט לא שייך האי טעמא כלל, דבלא"ה צריך לכתוב זמן בגט, דגט שאין בו זמן פסול. ומסיק דבעיקר מימרא דרב הונא דלענין גיטין סבר ר' יוסי דאמרינן זמנו של שטר מוכיח עליו, לא הוצרך רש"י לפרש שום טעם, דרב הונא אזה גיטיך אם מתי קאי, וכיון דאמר אב"י דאם שתי לשונות משמע, אמרינן שפיר דזמנו של שטר מוכיח על לשון אם דמהיום מגרש לה ואם לשון תנאי הוא, והיינו נמי טעמא דרבותינו בסמוך לענין אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש, דהתירוה לינשא מה"ט דסברי כר' יוסי דזמנו של שטר מוכיח על לשון אם דלשון תנאי הוא, כיון דבלא"ה שתי לשונות משמע וכו', משא"כ לענין מתנה דאיירי בה ר' יוסי שהוא כלאחר מיתה, דלא שייך בלאחר שתי לשונות וא"כ מהיכא תיתי נאמר דזמנו של שטר מוכיח, ונצטרך לומר דהא דקאמר לאחר מיתה מהדר קהדר ביה וכו', משו"ה הוצרך רש"י ז"ל לפרש דבמתנה מוכחא מילתא וכו' דאם לא נתן לו הגוף מעכשיו למה נכתב זמן בשטר.

עב. ברש"י ד"ה מהיום. מספקא לן אי תנאה הוי וכו' או חזרה הוי וכו'.

בתו"ג הביא קושיית הרמב"ן בב"ב [קלו. בד"ה מספקא] אמאי לא אמרינן תפוס לשון ראשון, ותירץ דאי תנאי הוי, תרוייהו תפסינן לכו"ע, ולשון ראשון בלבד אי אפשר לתפוס, דאי חזרה הוי מצי הדר ביה. עכ"ל. ולכא"ו תמוהין דבריו, דהא שם ג"כ מצי הדר ביה, ואפ"ה מספק"ל להש"ס אי אמרינן תפוס לשון ראשון.

ונראה לפרש דבריו דיש לחלק בין גיטין לקנין, דבגיטין כיון דבעל כרחא דידיה מגרשה, ותיכף כשחוזר ביה ונותן לה הגט בלשון אחר לא מתגרשה בלשון ראשון, משא"כ במקח וממכר דבעינן דעת שניהם, וכיון דתפיס לשון ראשון והיינו שהלוקח סומך עצמו על הלשון ראשון, והמוכר יודע דכשאומר ללוקח שני לשונות, הלוקח סומך דבריו על לשון ראשון, וכיון שנותן לו בסתם אחר שאמר שתי לשונות, נתרצה המוכר ג"כ על לשון ראשון, ומשו"ה נתקיים המקח ג"כ כפי לשון ראשון וכו', משא"כ בגט דלא אזלינן כלל בתר דעת האשה רק בתר דעת הבעל, וכיון דלגבי בעל אמרינן דחזרה הוא היינו שחוזר בו, ממילא לא נתגרשה רק כפי הלשון אחרון. [יעו"ש מה שביאר עוד לענין קידושין, דלא תליא בריצוי כמקח וממכר, אלא בעינן דיבור, ולכן אי חזרה הוי אזלינן בתר דיבור אחרון].

עב. ברש"י ד"ה מהיום. דבשלמא גבי מתנה איכא למימר גופא מהיום ופירא לאחר מיתה, אבל הכא ליכא למימר הכי.

כן מבואר בפ' יש נוחלין [קלו.]. וכ' הרשב"א לקמן [עב: בד"ה תניא, וציינו הגרע"א בב"ב] וז"ל, וגרסינן בירושלמי, תמן תנינן הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מיתה וכו', אמר ר' אילא במתנה מכיון שכתב מהיום ברורה היא לאיזה דבר כתב בה לאחר מיתה לשייר לו פירות, בגט אין גיטו ברור לאיזה דבר כתב לה לאחר מיתה לשייר לו גופה, אמר ר' בון בר כהנא קומי ר' אילא, שייר לו מעשה ידיה, אמר ליה לא מצינו אשה נשואה לזה ומעשה ידיה של זה, והוה ר' זעירא מקלס ליה וצווח ליה בנייה דאורייתא, אף בגט שחרור כן, הרי גט שחרורך מעכשיו לאחר ל' יום, על דעתיה דרבי ה"ז גט, על דעתיהו דרבנן אינו גט, אף בהבקר כן, שדי מובקרת מעכשיו ולאחר שלשים יום, על דעתיה דרבי מובקרת, על דעתין דרבנן אינה מובקרת, כלומר דאף בהפקר אי אפשר שיהא גופו מופקר ופירותיו לבעלים.

עב. בתוד"ה מהיום. כ' ר"ת מהיום אם מתי, אם מת בו ביום לא ידענא מאי אידון ביה.

שמה אין דעתו אלא מסוף היום ואילך. [ל' הטור ריש סי' קמ"ה]. וכ' הפני"י, אע"ג דבכל גיטי דעלמא שמתגרשת ביום הכתוב בו, לא מספקא לן אי מתגרשת מתחילת היום או מסופו, אע"ג דלא כתבין שעות, מ"מ כיון דמשעה שבא גיטה לידה מתגרשת אין כאן מקום ספק כלל, ודוקא במהיום אם מתי יש לספק כיון שלא נגמרו הגירושין משבא הגט לידה, לא מבעיא לר' יהודה דאמר לקמן [עד]. הרי היא כאשת איש לכל דבריה, אלא אפי' לר' יוסי דאמר מגורשת, מ"מ לא נגמר הגט עוד, והיינו מטעם שכ' התוס' לקמן [עג: בד"ה אמר] דמסתמא דעתו לאחר הגט כל מה שיכול, ומשו"ה מספק"ל לר"ת.

עב. בתוד"ה מהיום. ולרבינו אלחנן נראה דמהיום הוא כמו מעכשיו וכו'.

והטור [סי' קמ"ה] הביא כן בשם הרמ"ה, ומסיים בה, ודוקא שיש עדים שהגיע הגט לידה בחייו, אבל אם אין עדים מתי בא לידה, אע"פ שכתוב בו זמן וכתוב בו מהיום, כיון דלא משתריא אלא בעדי חתימה, לא הוה גירושין, דעדי חתימה אין עושין אותו גט אלא אחר היום, [דאין כותבין שעות בגט. פרישה סק"ד], וכיון שמת קודם לכן הויה ספק גרושה וחולצת ולא מתייבמת.

וכ' הב"ח, פירוש דאם אין עדים, אע"פ דודאי נמסר כהלכתו ובה הגט לידה בחייו, אפי"ה כיון שאינו מוכיח מתוכו שנתן לידה באותו יום בחייו, לא הוה גט, דבעדי חתימה בעינן דמוכח מתוכו כדלעיל בסי' קכ"ד. וצ"ל לפ"ז דהרמ"ה סובר כהר"ף והרמב"ם דבעדי חתימה לחוד נמי סגי אפי' מסרו בינו לבניה כמש"כ בסי' קל"ג, ומשו"ה בעינן דמוכח מתוכו, אבל לרבינו לשם דתלינן דודאי נמסר בפני עדים כהלכתו, וכתב כאן דברי הרמ"ה ודוקא שיש עדים וכו', צ"ל דס"ל דבשכיב מרע דוקא שמת קודם שיעבור היום, התם הוא דחיישינן טפי דילמא כדתקיף עליה עלמא ולא היה שהות לחזור אחר עדי מסירה, מסר לה הגט בינו לבניה בלא עדי מסירה, והו"ל ספק מגורשת, אבל בעלמא שיש שהות לחזור אחר עדי מסירה, תלינן שנמסר כהלכתו בפני עדי מסירה. ועיין בט"ז [סק"ג] שכ' דגם כשעדי מסירה בפנינו לא סגי כשאומרים סתם נמסר בפנינו ביום פלוני עד שיעידו בפירוש שנמסר קודם המיתה.

עב. בתוד"ה הכי אמר רב. והא דאמרינן בפ' בתרא התקין רב בגיטא אן יומא דנן ולעלם, ולאפוקי מדר' יוסי וכו'.

הרי"ף בפ' יש נוחלין הקשה כן, וכ' וז"ל, וחזינן למקצת רבואתא דשני, לא דמי מתנה לגט, דהכא ממונא והתם איסורא, וטעמא דמסתבר הוא. וכ' ע"ז הר"ן בשלהי פרקין, ונראה וכו' נהי דמחמירין בגיטין שלא לסמוך על דברי ר' יוסי, אפי"ה לא מקילינן בהכי שתתייבם, דכיון דבממונא נקטינן כוותיה, היכי לא ניהוש בסבריה לאיסורא, אלא ודאי משמע דכי אמרי הני רבואתא וכו' מ"מ מיחש חיישינן ליה וכו', ומש"כ [הרי"ף] כאן והלכתא כרבנן, היינו להצריכה חליצה, אבל לא שתתייבם. וכ' הגרע"א, לא זכיתי להבין דבריו, דא"כ מאי פרכינן בסוגיין על רב הונא מדאמר רב הלכה כר' יוסי, והא לרב עצמו הדין כן דבאיסור לא סמכינן על ר' יוסי ומחמירין דחולצת.

והטור [חו"מ סי' רנ"ח] כ' בשם הרמ"ה, דהא דאמרינן זמנו של שטר מוכיח עליו היינו דוקא בכותב נכסיו לאחר מותו, דכיון דהמיתה מבררת הזמן, מה צריך לכתוב שום זמן בשטר, על כרחך להקנות לו מאותו הזמן, אבל הכותב נכסיו לאחר שלשים יום, דצריך לברר הזמן בהשטר לברר הני שלשים יום מאימתי מתחילים, אין לומר זמנו של שטר מוכיח עליו, [ואע"ג דהיה יכול לומר בלשון אחר [כגון לכתוב נכסי נתונין לך ליום פלוני, וכקושית הב"י]. מ"מ אין כאן הוכחה גמורה. ב"ח]. וכ' הב"ח, דהרמ"ה חילק כן כדי לתרץ קושית הרי"ף דלא תקשי דרב אדרב, וס"ל דהא דאתקין רב בגיטין לאפוקי מדר' יוסי, לא קאי אזה גיטין לאחר מיתה, אלא קאי אמתני' דסוף פ' מי שאחזו דה"ז גיטין אם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש, דרבתינו התיירו לנישא דסברי לה כר' יוסי, ובהא קאמר רב דלא קיי"ל כר' יוסי.

עב: אלא מספקא ליה אי הלכה כר' יוסי בע"פ או אין הלכה.

כ' בתוס' הרא"ש, אע"ג דפריך ומי מספקא ליה אי א"ר יוסי בע"פ, ולא בעינן למימר דרב הונא לא ס"ל כרבתינו, היינו משום דבפירוש דברי ר' יוסי לא בעי למימר דפליג עליה, כיון שהיו מקובלים שר' יוסי אומר אפי' בע"פ, אבל במה שעשו מעשה כר' יוסי, אפשר דרב הונא פליג עליהו בהא. [וע"ע במהדו"ב למהרש"א].

עב: ר' יוסי מאי היא דתנן כתבו ותנו וכו'.

כ' הגרע"א, לכאן יש לתמוה, איך שייך דר' יוסי נקט "כזה" למעוטי הא דרבי, דאיך יש שייכות ענין דרבי להא דכתבו ותנו לומר עליו דבא למעטו, דבשלמא מה דאמר רבי כזה גט למעט דר' יוסי, שפיר י"ל דבא לומר "כזה" היינו דכתב מהיום, אבל לא ע"י זמנו של שטר, אבל במה דנקט ר' יוסי כזה למעט דרבי הוא תמוה מאד.

ונלע"ד ד"ל דשורש פלוגתייהו דרבנן ורבי בכתבו ותנו, היינו דרבנן סבירי להו דמסתמא כתבו ותנו הוא ענין אחד, וכיון שעכ"פ אינו רוצה שיתן עד אחר י"ב חודש, דאל"כ למאי אמר אם לא אבא דמשמע דהתנאי היה עם השלוחים ולא עם האשה, ממילא גם לענין הכתיבה [כן], דאינו במשמע שמחלק בין כתיבה ונתינה, ואם דאיכא הוכחה מדלא קאמר אם לא באתי [כתבו ותנו], י"ל דאמרינן דבתחילה כשאמר כתבו ותנו היה באמת דעתו מיד, אבל תוכ"ד חזר ואמר אם לא באתי, דטוב יותר לתלות בחזרה ממה דנפרש כתבו ותנו לחצאין, אבל ר' יוסי נקט זה להוכחה, מדלא אמר אם לא באתי כתבו על כרחך דדעתו כתבו מיד ותנו אח"כ, דאף דדוחק הוא, מ"מ טוב יותר ממה דנאמר דנימא דחזר, דאין סברא [לחזור] [לומר דחזר] תוכ"ד.

וכיון שכן, שפיר אמרינן דר' יוסי אומר כזה גט היינו דוקא בדבר זה אני סובר דלא מפקינן בחזרה, דיותר טוב לפרש כתבו מיד ותנו אח"כ, אבל במהיום ולאחר מיתה לא ס"ל כזו לומר דודאי לא הוה חזרה, אלא דהתם מספקינן בחזרה כיון דלשון "לאחר" אינו סובל כ"כ ללשון תנאי וכו', ולזה שפיר אמר כזה גט, אבל במהיום ולאחר מיתה מספקינן בחזרה.

עב: מה מתנתו אם עמד חוזר אף גיטו אם עמד חוזר.

כ' הרא"ש [סי' ג'], דאמדינן דעתייה שמחמת דאגת מיתה הוא נותנו אע"פ שלא התנה, כמו במתנה. ויש לדקדק מכאן דהא דאמר בשכ"מ אם עמד חוזר, לאו דוקא חוזר שיצטרך לומר אני חוזר בי ואם לא אמר כן ומת אח"כ הויה מתנה, אלא מיד כשעמד מחוליו נתבטלה המתנה ממילא, מדדייק הכא ואי אמרת אם עמד חוזר למה לי אומדנא הרי עמד, משמע מיד שעמד נתבטל הגט, ועוד על כרחך צריך למימר הכי, דאי עד דאמר אני חוזר בי, למה לי עמד, הא אמרינן [ב"ב קנא]. כל שאילו עמד חוזר, חוזר במתנתו, והכי הו"ל שכ"מ שנתן מתנה אימתי שירצה יחזור. והיינו טעמא, דחזרת שכ"מ הוה משום אומדן דעתא, ואנן סהדי דאין רוצה שתקיים כשיעמוד.

עב: אף מתנתו כיון דאמר תנו אע"ג דלא קנו מיניה.

כ' בתוס' הרא"ש, וא"ת מה חידוש הוא זה, עד השתא לא שמעינן דדברי שכ"מ ככתובין וכמסורין דמו. ותירץ הרי"ב דאתא לאשמועינן יוצא בקולר דפ' התקבל [סה: סו]. דכל היכא דמועיל כתובו, לא בעי קנין. ור"ת מפרש דאתא לאשמועינן דמייפה כחו בתנו כמו בקנו מיניה, כי הויה דארבע מאה זוזי מחמרא בפ' התקבל [שם], דאי קנו מיניה הוה פשיטא דלייפות כחו קאמר.

וז"ל הרי"ף בפ' מי שמת [קנא:], והני ארבעה דתנן בגיטין דאינון היוצא בקולר והמפרש בים והיוצא בשיירא והמסוכן, כולוהו בצוואה ידיהו כשכ"מ, דמצוה מחמת מיתה ניהו וכו'. וכ' ע"ז הרא"ש שם [סי' י"ח] לא מסתבר טעמיה במפרש ויוצא בשיירא, דודאי יוצא בקולר הוה יוצא ליהרג, ואין לך מצוה מחמת מיתה גדול מזה וכו', וכן מסוכן שתקף עליו החולי ונטוי למות, כל צוואתו חשבינן מחמת מיתה אפי' לא הזכיר מיתה וכו', אבל מפרש ויוצא בשיירא, נהי דלענין גט מדמינן להו ליוצא בקולר, היינו לענין בהלה, דמחמת טרדת הדרך הם בהולים ואין דעתן מיושבת עליהם

לגמור דבריהם ולומר תנו, ובהילי טפי ממסוכן, אבל לענין נתינת ממון, לא דמו כלל, ויוצא בקולר ומסוכן כשנתנו כל ממונם ודאי אדעתא שהן סבורין למות נתנו, אבל מפרש ויוצא בשיירא, מדעתם יצאו ודעתם לחזור, וכ"כ הר"י יונה ז"ל.

עב: בתוד"ה אמר רב הונא. אבל קשה אמאי הוצרך שמואל לתקן בגט דשכיב מרע וכו'.

כ' בהגהות פור"י, נ"ל דיש ליישב דעת רש"י ז"ל לחומר הקושיא, דאפשר לומר דהוצרך לתקן תנאי לאשת כהן, דאע"ג דס"ל לרב הונא דחוזר, מ"מ אפשר דאסורה לכהן, וכדקאמרינן לעיל [ט]. שכ"מ שכתב כל נכסיו לעבדו ועמד, חוזר בנכסים ואינו חוזר בעבד, חוזר בנכסים, מתנת שכ"מ הוא, ואינו חוזר בעבד, הואיל ויצא עליו שם בן חורין, וא"כ הא ה"ה הכא אם הוא כהן אינו יכול להחזירה, וכ"ש הוא, כיון דגם ריח הגט פוסל בכהונה, ותדע דהא בית שמאי באמת ס"ל לקמן [פא]. דאפי"ן כתב לגרש את אשתו ונמלך פסלה מן הכהונה, וא"כ כ"ש הכא, והא דפליגי עלייהו ב"ה דאפי"ן נתן לה גט על תנאי ולא נתקיים לא פסלה מן הכהונה, זהו דוקא בתנאי מפורש, אבל לא בסתם ואזלינן בתר אומדנא וכו', וכ"כ תוס' לעיל [ט]. בד"ה אינו חוזר] וז"ל, ומיהו אם כתב להדיא מהיום אם ימות, אין נראה שיועיל לענין זה יצא עליו שם בן חורין.

עג. והא קמ"ל דהלך על משענתו הוא דבעינן אומדנא, איך אומדנא נמי לא בעינן.

ופירש"י, מי שלא הלך בשוק, מסתמא אע"פ שניתק לחולי אחר יש בו מחולי הראשון, ולא בעי אומדנא. וכ"ע"ז הרשב"א, רבינו ז"ל הלך בזה לפי שיטתו מה שפירש בסמוך בבירייתא שנשכו נחש, דכל האומר מחולי זה כאומר מתוך חולי זה. ואין זה מחזור, דהא במתני' אם מחמת חולי הראשון קתני, דמשמע שמת מחמתו, דאי לא, ליחתי אם מתוך אותו חולי מת.

ולי נראה, דטעמא דניתק מחולי זה משום דיש חולי שמפיל לחולי אחר, וכל שמת מאותו שני, רואין אותו כאילו הפילו לזה והמיתו, ולפיכך אף ניתק מחולי לחולי בעי אומדנא לגבי גט שהתנה בחולי זה, לידע אם מחמת הראשון או לא, דשמא אף בשניתק, מחמת הראשון מת ואינו חוזר, ושמא לא [מחמת הראשון] וחוזר. ואומדין דקתני במתני', בין אעמד בין אהלך קאי, שאילו ניתק מחולי לחולי אחר ואמדהו שלא נפל מחולי הראשון לזה השני שהמיתו, אינו גט, דבחולי זה התנה ולא במתוך חולי זה. והא דקאמרינן הא קמ"ל דהלך הוא דבעי אומדנא, כלומר אף בהלך על משענתו בעי אומדנא, אבל איך, כלומר איך אף שהלך בלא משענתו לא בעי אומדנא כרב הונא.

עג. אין, כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש, ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה.

כ' הפנ"י, לכאוי יש לתמוה מאי הפקעת קידושין שייך הכא כיון דלא פשע מידי, והדרא קושיא לדוכתה, משום גזירה שמא יאמרו נשויה בעילת זה בעילת זנות, ובשלמא בבטלו מבוטל [לעיל לג]. שייך לומר כן כיון שעבר על תקנת חכמים, משא"כ הכא.

ולמאי דפרישית א"ש, דבלא"ה אין צורך כאן להפקעת קידושין, אלא משום גזירה דשמא יאמרו תקנו חכמים בגט שכ"מ שכל שלא התנה בפירוש אם ימות, אין לו לגרש על תנאי שבלבו, אלא או יגרש לגמרי בלי תנאי, או יוציא בשפתיו, אלא דאכתי יש מקום לשכ"מ לערער אם יעמוד ויאמר שכך היה בלבו, ובהאי תקנתא דרבנן לא ניחא ליה, [ו]יהא נאמן בדיבורו, דלא הוי כדברים שבלב כיון דאומדנא דמוכח הוא דאדעתא דהכי גירשה, לכך הוצרכו להפקיע הקידושין למי שיעבור על דבריהם.

עג. אונסא דלא שכיח הוא.

כ' המאירי, כל שכתבנו לפטור באונס שאינו מצוי, פירושו כשהוא מתחייב ע"י תנאי שהוא מתנה על עצמו, אבל שואל שחייב באונסין אף בלא תנאי, חייב אף באונס שאינו מצוי. [ובההיא דתנן ב"מ צד]. מתנה שומר חנם להיות

כשואל, מסתברא שאף אונס שאינו מצוי בכלל חיובו, אע"פ שנתחייב ע"י תנאו, דהא כשואל קיבל על עצמו. וצ"ת].

עג. בתוד"ה איתיביה. תימה מאי פריך וכו', הא אית ליה לרבא וכו' דאין טענת אונס בגיטין כדמפרש התם משום צנועות ומשום פרוצות וכו'.

כ' הפנ"י, קושייתם בזה אין מובן לי, דבשלמא התם דאיירי בתנאי דאם לא באתי מכאן ועד י"ב חודש שהוא תנאי דשב ואל תעשה, שייך שפיר חששא דצנועות ופרוצות, דהא בסוף י"ב חודש מסתמא מותרת לינשא ואין לחוש לשמא איתניס, וא"כ שייך שפיר חששא דצנועות שיחמירו לחוש שמא איתניס, וכן להיפך בפרוצות יש לחוש דזימנין דאיתניס ואמרה דלא אניס אע"פ שיצא קול, וכמש"כ שם תוס', משא"כ הכא שהתנה בפירוש אם ימות מחולי זה, וא"כ מדינא אין לה לינשא עד שתדע שנתקיים התנאי שמת מחולי זה, ותו לא שייך חששא דצנועות, וחששא דפרוצות נמי לא שייך, דמסתמא לא תנשא עד שתדע אם נתקיים התנאי, דהא בכל תנאים לא חיישינן דפרוצות ינשאו כשלא יתקיים התנאי.

עג. לא תתייחד עמו אלא בפני עדים וכו'.

כ' הריטב"א, הפירוש הנכון כמו שפירש"י, דהכא לאו משום גט ישן, דלא אמרינן הכי אלא כשיש לחוש לשקר שיוציאו עליה לעז דגיטה קודם לבנה ואינו כן, אבל הכא שהדבר כן, שהרי מגורשת גמורה [היא מעכשיו], וכי הא [כדין] יוציאו עליה לעז ויאמרו [אמת], וזה ודאי אינו נקרא גט ישן, [ול' הר"ן אם ילעזו עליה, כדין ילעזו. ובמאירי כ', שכל שנתגרשה ובה הגט לידה, אין יחודה גורם שום פסול באותו הגט. ולכאוי כוונתו, דלא תקנו לפסול גט שניתן כהלכתו, ע"י מעשה שלאחר מיכן], אלא טעמא דהכא או משום פנויה דאסור להתייחד עמה מדרבנן מיהת, או משום קידושין, וכאמרינן לקמן פ' הזורק [פא]., ודוקא בדאיכא עידי יחוד, משום דאמרינן הן הן עידי יחוד הן הן עידי ביאה, [ואם תתייחד בלא עדי יחוד, מ"מ יש בה למפרע אסור יחוד של פנויה. מאירי].

ואי קשיא לך, לפי מאי דפרישית דליכא טעמא משום גט ישן, מהא דאמרינן לקמן [עו]. הרי זה גיטך כל זמן שאעבור מכנגד פניך ל' יום, והיה הולך ובה וכו', ולגט ישן לא חיישינן שהרי לא נתייחד עמה, אלמא דאם נתייחד עמה דחוששין לגט ישן. ואיכא למימר דהתם בדלא אמר לה מעכשיו, דאינה מתגרשת אלא מאותו יום, וכיון שכן איכא משום גט ישן אם נתייחד עמה. והראב"ד פירשה לההיא כשמסרו ביד שליח, [הא כל זמן שבא לידה, אין לחוש לגט ישן, מאירי]. אבל אין הלשון מתיישב יפה לפי זה. עכ"ל הריטב"א. ועיין ברמב"ן דמסיים בה וז"ל, אבל רש"י ז"ל פי במס' כתובות [כו]. בד"ה לא תתייחד] משום גט ישן, וי"ל כן כיון שאינו גט אם לא מת, אסור להביא אותה שתתגרש בגט ישן. [וצ"ב].

עג: אלא אמר רבא הכי קאמר ר"י בר רבי יהודה, אף לא ראוה שנבעלה חוששין משום קידושין.

ופירש"י דכיון שראוה שנתתייחדה, עדי היחוד הן הן עדי ביאה. והרי"ף הביא תוספתא [פ"ה ה"ד], ראוה שנים שנתתייחדה עמו, צריכה הימנו גט שני וכו', אחד בשחרית ואחד בין הערביים, זה היה מעשה ואמרו אין מצטרפין. ופי' הר"ן, דאע"ג דלגבי ממון קיי"ל בפ' זה בורר דהלואה אחר הלואה והודאה אחר הודאה מצטרפין, לגבי אישות דשייך בדיני נפשות, בבת אחת בעיא להו. ועיין בהגרע"א שתמה, אמאי לא אמר בפשוטו, דבממון העדות היא רק לראיה ולכך מצטרפין, משא"כ קידושין דעצם המעשה קידושין לא נגמר ולא חל בלא עדות, איך שייך שיצטרפו שע"י צירוף יהיה מעשה קידושין, הא מ"מ כל מעשה ומעשה לא נתפס לקידושין.

[ובחזון יחזקאל [בביאורים] פי' טעמא דהתוספתא, שאין כאן על כל יחוד אלא עד אחד, וע"א בקידושין לאו כלום הוא, [וזה כטעמא דהגרע"א], ובחידושים הוסיף, דהה"ל כשאחד אומר שראה שנתתייחדו שחרית בפני שנים, ואחד אומר שראה שנתתייחדו ערבית בפני שנים, אין כאן אלא ע"א על מעשה הקידושין, דשאני בממון אם א' אמר שהלוה לו מנה שחרית ואחד אומר שהלוה לו מנה ערבית, הלא שפיר משכח"ל דהני תרי

סהדותא הן שתיהן אמת, ולכן מצטרפין, דסו"ס שניהם אמנה קא משהדי, אבל בני"ד, אפי' אם נקטינן דהני תרתי סהדותא שתיהן אמת, והן נתייחדו שחרית וערבית, אבל אין קידושין אחר קידושין, ולא משכחת לן קידושין אלא או בשחרית או בערבית, נמצא שאין כאן אלא ע"א שנתקדשה, ואין דבר שבעררה פחות משנים].

עוד כ' הר"ן בשם הרשב"א, ומסתברא כגון שראה הוא את העדים, אבל ראו אותו שנים מן החלון והם רואין ואינן נראין לו, אינה צריכה ממנו גט שני, לפי שאדם יודע שהמקדש בינו לבין עצמו שלא בפני עדים אע"פ ששניהם מודים אינה מקודשת, הלכך כשבעל זה, לא לשם קידושין בעל אלא לזנות בעלמא. [ולכא' גם מה"ט לא מהני אחד שחרית ואחד בין הערביים, דכיון שיודע בשחרית שאין כאן שני עדים, לא לקידושין בעל, דלא מסתברא למימר שהיה דעתו בשחרית גם על ייחוד דבין הערבים בפני עד שני. ויל"ע].

עג: כמאן דלא כחד.

הקשה הפנ"י, הא בלא"ה תקשי הא דאמר רבב"ח משמיה דר' יוחנן דבלא ראוה שנבעלה מוודו ב"ה דא"צ גט שני, משום דלא אמרינן הן הן עדי יחוד וכו', ומאי שנא דבגט ישן אסרי ב"ה כל שנתייחד עמה לאחר הכתיבה, וחיישינן שמא יאמרו גיטה קודם לבנה, אלמא דביחוד גרידא חיישינן שבא עליה, [א"ה, לכא' צ"ב, דחשש ביאה איכא, אבל עדות ליכא, דלא ידעי לא בביאה ולא בכונה לקידושין, דחשש ביאה גופיה י"ל דמדינא ליכא לספוקי, רק רבנן אחמור למיחש, וא"כ אין כאן עדות], וכן הקשה הרשב"א ז"ל בחידושי סוף פ' הזורק [עט: בד"ה מתני' ב"ש אומרים], ותיירץ דבמגרש אשתו ולנה עמו בפונדקי, כיון שכבר גירשה ומסתמא מחמת שראה גירשה, וכיון דסנו אהדדי לא חיישינן שמא בא עליה, משא"כ בגט ישן שעדיין לא גירשה.

א"כ לפ"ז שפיר מיתוקמא מילתא דרבב"ח משמיה דר' יוחנן כר"י ברבי יהודה, והא דחייש ר"י בר"י לקידושין אפי' בלא ראוה שנבעלה, היינו משום דהכא אין מגרשה מתוך שראה, ואדרבה אמדינן דעתיה דלא נתכוין לגרשה אלא בתנאי שימות וכו'. ולדעתיה היא קושיא עצומה על הרשב"א ז"ל. אמנם לדעתיה בלא"ה אין דבריו מוכרחין, דבפשיטות א"ש מילתא דרבב"ח וכו' משום דאיכא תרי ספיקי, שמא לא נבעלה כלל, וא"ת דנבעלה, שמא לא לשם קידושין נבעלה אלא לשום זנות וכו', משא"כ בההיא דגט ישן דאסרו ב"ה, היינו משום דליכא אלא חד ספיקא שמא בא עליה ויאמרו גיטה קודם לבנה וכו'. עכ"ל [בקיבור].

והחת"ס כ' לתרץ, לפי מה שאמרו בירושלמי דמתני' במסוכן נמי לא תתייחד, ומייתי עובדא אחר שבעל מיד מת, עיי"ש, ופשיטא דיותר יש אומדנא למסוכן שלא בעל ממה שנאמר מאומד הואיל ומאוסה בעיניו מחמת גירושין לא יבעול, וכיון דס"ל לר"י בר"י דאפ"ה בלא ראינו שנבעלה חוששין לקידושין, כ"ש בבריא שגירש.

עג: ר' יוסי אומר מגורשת ואינה מגורשת וכו', באומר מעת שאני בעולם.

פירש"י דמשעת נתינה מספקא לן דלמא זו היא שעה הסמוכה למיתה והוי גט ספק, ואע"ג דחיי טפי, אין ברירה. ומשמע דעל חלות הגירושין קאמר דאין ברירה, וכן הבינו תוס' ושאר ראשונים בדבריו כפי הנראה מקושיותיהם. וז"ל התוס' ר"ד, ור' יוסי [סבר] אין ברירה, אלא כיון שבשעת הבעילה היה הדבר בספק, מביא אשם תלוי, שכפי המעשה שבאותה שעה אנו דנין אותו, ואע"פ שמתברר לאחר מיכן שאין זו שעת קנין הגט, לא סמכינן אברירה, אלא כשעת הבעילה אנו דנין אותו, ואין זה דומה לספק חלב המתחייב אשם תלוי ואם מתברר לאחר מיכן מביא חטאת, דהתם אם אצלו היה ספק, היה יכול להתברר מאחרים, אבל זה הספק אין אדם בעולם שיכול לבררו, שמי יודע אם ימות מיד ותהא זו השעה של קנין הגט או לא ימות מיד, הלכך אע"פ שהוברר לאחר מיכן שלא מת מיד, לא סמכינן אברירה אלא כעת הבעילה אנו דנין אותו וכו'. עכ"ל.

[ולכא' כוונתו דעל חלות חיוב הקרבן הוא דאמרינן אין ברירה, דאינו חל לפי מה שיתברר לאחר מיכן, אלא כפי מה שהוא בשעת המעשה המחייבו. ועיין בחת"ס שכ' בתוך דבריו, ד"ל הכא כמש"כ הר"ן בנדרים [מה:]: דאע"ג דבעלמא קיי"ל אין ברירה, מ"מ בשותפין דהרוב מתברר מעיקרא [שהחצר קנויה לכל אחד בשעה שמשתמש בה], ורק המיעוט אינו מבורר, באיזה שעה ישתמש זה בחצר, בברירה מועטת כזו קיי"ל דיש ברירה, והכא נמי י"ל כן. עכת"ד. וסברא זו שייכא לענין חלות הגירושין, דלא בעינן לברירה לענין עיקר החלות, [דאי משום דשמא לא ימות, הא הוי כשאר תנאים דלא תליין בברירה], רק לענין באיזה שעה יחולו הגירושין, אבל לענין חיוב הקרבן הוי כשאר ברירה. ויל"ע].

עג: ברש"י ד"ה ואין חוששין לקידושין. והאי חוששין לזנות לאו דוקא, דמאי חששא איכא וכו'.

כ' הפנ"י, לכא' יש ליישב הלשון דחוששין משום זנות ואין חוששין לקידושין דכולה חדא מילתא היא, דאע"ג דבעלמא קיי"ל דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, והוה לן למימר דבעל לשם קידושין ודאי, וס"ד דאי לא יהיב לה גט שני שריא ליבם, קמ"ל דאפ"ה חוששין לזנות כיון שנתן לה כספים, ומהני הא חששא לאוסרה ליבם. ונראה דלאו לשון חוששין דייק רש"י ז"ל, דבלא"ה מצינו ל' חוששין לקולא כגון וכו', אלא דכולה בבא דחוששין משום זנות משמע לרש"י ז"ל דלא צריכה כלל, דכיון דקתני אין חוששין משום קידושין וראוה שנבעלה, פשיטא דבעילת זנות היא.

עג: ברש"י ד"ה ואין חוששין לקידושין. ואי לתרומה, בת כהן לא מיפסלא אלא בביתא עבירה.

כ' הגרע"א, לכא' עדיין קשה, דילמא באמת מיירי בביתא עבירה, כגון שהמגרש הוא כהן ונתחללה בביאתו ואסורה בתרומת בית אביה. והיה נראה לכא' להוכיח דבאמת הדין דכהן שגירש ולנה עמו וראוה שנבעלה, דלא אמרינן בזה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, ולא מיבעי למש"כ המל"מ [פ"י מהל' גירושין הי"ח] בשם הרדב"ז, דאם היא נדה כיון דבלא"ה עושה עבירה, אזדה החזקה דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, א"כ ה"ה הכא בכהן המגרש, אלא אף למה דדחה המל"מ דמ"מ הרי י"ל דהוי חזקה, דמה דיכול למעבד בהיתר עושה, מ"מ י"ל בכהן המגרש שאני, למה דמבואר בקידושין [עח]. וכו', הרי דבעילה בלי קידושין ליכא רק לאו אחד, ובביאה ע"י קידושין לוקה שתים, משום לא יקח ומשום לא יחלל, א"כ ממילא ה"ה בקידושין בביאה דעבר על ב' לאוין, וא"כ י"ל דלא שייך לומר אין אדם עושה בעילתו, בעילת זנות וכו', דאדרבה יותר היתר בלא קידושין דעבר רק על לאו אחד, וע"י קידושין עובר בב' לאוין וכו'.

וא"כ י"ל דמשו"ה לא רצה רש"י לפרש דמיירי בכהן, דבזה לא שייך הפלוגתא אם חוששין לקידושין. אמנם לענ"ד דליכא ראייה לזה, דבלא"ה ניחא, ד"ל דחוששין לזנות היינו שהביאה היתה זנות בעלמא וכו', ואם המגרש כהן, ממילא בביאתו בין בזנות בין ביאת קידושין נתחללה, ואיך אמר חוששין לזנות, הא בעולה בפנינו ובדאי בין כך ובין כך נתחללה וכו'.

עג: בתוד"ה נתן לה כספים. ומיהו לר' אלעזר דאמר פנוי הבא על הפנויה וכו', נקט נמי שפיר חוששין בזנות.

בתו"ג הביא קושית חכם אחד, דדבריהם אלו סותרין למה שכתבו ביבמות [סט. בד"ה לא פוסלין] דאפי' לר' אלעזר לא מפסלא מתרומה דאין זה לאיש זה. ולגודל החומר אמרתי ליישב דכוונת התוס' הוא למלקות, דגרשה וזונה חייב שתים כמבואר בקידושין [עז:]: ולר' אלעזר דס"ל דזהו זונה האמורה בתורה, ודאי דלקי עליה. [והגרע"א בגליונו ציין לדברי התוס' דיבמות, ובדו"ח הביא תרוץ התו"ג והסכים עמו].

ובקובץ ביאורים להגראו [אות מ' כ'], ולענ"ד דלק"מ, דהתוס' ביבמות [לה] בד"ה אע"פ, ומד: בד"ה הכא נמי] הקשו, דמגלן דזונה אסורה בתרומה, דהא לא מצינו בתורה אלא זונה גרושה וחללה לא יקחו, אבל בתרומה מנין שאסורה, והביאו שם שתי שיטות בזה, האחת, דמ"ב בת כהן כי תהיה לאיש זר" נפקא, ואע"ג דההוא קרא בזר אצלה מעיקרא כתיב, מ"מ חייבי כריתות דלא תפסי בהו קידושין, כזרים אצלה מעיקרא חשיבי וכו', עוד הביא שם שיטה שניה, דהא דזונה אסורה בתרומה ילפינן

בהיקשא מחללה, ומשום דכתיב אשה זונה וחללה לא יקחו, הקישן הכתוב לכל דבר.

ומעתה אין ספק בדבר שמש"כ ביבמות [סט.] דאפי' לר"א דעשאה זונה מ"מ מותרת בתרומה משום דאינו זר אצלה, שהוא לפי שיטה הא' דשם זונה אינו אוסר בתרומה כלל, והא דזונה אסורה בתרומה הוא משום שנבעלה לזר, אבל אי משכח"ל זונה שלא נבעלה לזר אצלה, מותרת בתרומה, דהא שם זונה מצד עצמו אינו פוסל כלל. אבל לתירוצם השני דילפינן זונה בהיקש מחללה, א"כ שם זונה מצד עצמו פוסל בתרומה כמו

חללה, וכיון דס"ל לר"א דפנוי הבא על הפנויה עשאה זונה ושם זונה עלה, בודאי אסורה בתרומה, וא"כ י"ל שדבריהם הכא הולכין לפי תירוצם השני.

עג: בתוד"ה נתן לה כספים. ומיהו לר' אלעזר וכו'.

וכ"כ בתוס' הרא"ש, והוסיף, ואפי' לרבנן נמי נפק"מ, אי הוי האי גברא מאותם הפוסלים בביאתם. [ולפ"ז על כרחך איירי בנתגרשה מן האירוסין, דאי מן הנישואין, כבר נפסלה בביאתו קודם לכן. מיהו רישא דראוה שנתייחדה עמו, על כרחך לאו בנתגרשה מן האירוסין איירי, דהא מדמה לה לפלוגתא דב"ש וב"ה דלקמן [פא.], והתם תנן בהדיא דבנתגרשה מן האירוסין לא פליגי].